

Kísérletek az immateriális és halhatatlan lélek természettudományi igazolására.

— Első közlemény. —

Új problémák.

Az a kutatásmező, amit a jelen sorok ismertetni akarnak, nem régen és nem sűrűn van munkásokkal benépesítve. A munka csak vagy 30 év óta foly ezen a területen és merészség volna azt mondani, hogy a tények gyűjtésének és első regisztrálásának primitív fokát meghaladta s hogy mikor leszen jogosult nagy általánosságú, összefoglaló törvényszerűségek megállapítására, azt csak a messze jövő fogja megmondani.

Egy ily stádiumban levő kutatásról beszámolót, egy csak ennyire ismert területről áttekintést adni igen nehéz dolog, sokkal nehezebb, mint jól kidolgozott s rendszerré kristályosodott ismeretanyagok fő- és végeredményeit bemutatni. A még be nem sorozott és be nem sorozható, gazdátlan tények rendetlen halmazai állják útját a tiszta áttekintésnek s az ezt mégis megszerezni akaró kísérlet vagy soha véget nem érő részletezésbe téved, vagy ha kénytelen, és akar is rövid lenni, akkor meg kell maradnia a legdurvább vonások elnagyolt leírása mellett, mert röviden és mégis alapos részletességgel csak jól feldolgozott, rendszerezett tudásmezőt lehet áttekinteni.

A *Society of Psychical Research* munkássága ma még ezt a kevésbé koordinált korszakát éli, melyre a mondott nehézségek a legteljesebb mértékben állanak s azért is ezek a sorok nem tartanak igényt még az „ismertetés” elnevezésre sem, csupán arra, hogy ily természetű kutatások iránt érdeklődőknek a legáltalánosabb utalásokat adják ezen munkásság irányát és természetét illetőleg, ezenkívül

alkalmul akarnak szolgálni arra, hogy egy következő tárgyalásban ezen tényekből vont konzekvenciák értékére és jogosultságára kritikát mondassunk.

A S. P. R.*) igen merész feladatot tűzött maga elé: oly problémának megoldására alkalmazni a tudományos megismerésnek eddig alkalmazott és jól bevált módszereit, melyhez eddig csak érzellemmel, hittel nyúlt az emberiség. Az emberi tudásvágy az eddig átélt hosszú fejlődésen keresztül sohasem szűnt meg kutató szemmel kísérni környezetének eseményeit s a tudományos megismerésnek értelem-kiválasztottá eszközeit mind behatóbban alkalmazta e környezet megismerésére s az abban tapasztalt lefolyásoknak törvényekké, természettudományi igazságokká tömörítésére. Ma jóformán a civilizált köztudatnak egyértelmű meggyőződése az, hogy a megismerésnek leginkább megbízható forrása a természettudományok eddig alkalmazott módszere, mely tényeket gyűjt, mér és regisztrál a racionalizmusnak matematikává szerveződött eszközeivel.

Ez a természettudományos módszer egy kérdést még érintetlenül hagyott. Oly kérdés ez, ami felvetődött már az emberiség őskorában, de végleges és mindenkit egyértelműen kényszerítő bizonyítékot sem az igenjére sem a nemjére nem tudott még nyújtani a gondolkodó tapasztalás. Ez az ember sorsát és egész lényét oly mélyen érintő kérdés: a lélek halhatatlanságának kérdése.

A természettudományi monizmus gúnyosan mosolyog a naiv problémán, a vallásos dualizmus átkozódva fordul el a szentségtörőtől. A vállalkozást mindegyik fölöslegesnek tartja. A vallások emóciós érvei számunkra tárgytalanok, de a természettudomány monizmusának az S. P. R. azzal válaszol, hogy a feladat semmi esetre sem érdektelen a természettudomány számára. Nem érdektelen elsősorban azért, mert a természettudomány nem tudja a léleknek, mint entitásnak nemlétét kimutatni. A természettudomány összes tényei és törvényszerűségei érintetlenek maradnak, ha hozzáadunk egy nagy ismeretlen állandót, mint megmaradó entitást. Logikai ellentmondás nincs egy ily valóság föltételezésében, róla beszélni nem képtelenség. Ezt itt csak jelezzük, mert részletes kifejtésére nagyobb tér kellene. A természettudomány nem állít egyebet, mint azt, hogy az ő tényei nem kényszerítenek arra a következtetésre, hogy ily lelki entitás van, tehát ő nem állítja, hogy van.

És most előáll egy csapat ember s azt mondja: mi tényeket akarunk gyűjteni, oly tényeket, amelyeket a tudomány eddig elhanyagolt vagy más szempontból vizsgált, mint azt mi tenni akarjuk. Mi keresni fogunk a jelenben, általunk közvetlenül ellenőrizhető tényeket, amelyek hasonlítanak amaz állítólagos tényekhez, melyekből a fejlődő emberiség a test halálát követő tiszta, lelki életre következtetett s melyek alapján ez a hit az emberiségben oly makacs gyökert verhetett. Mi tudni akarjuk, történnek-e ma oly események, amelyek az „inkarnáció” megszűnése, a halál utáni személyes életre engednek következtetni?

Nem bizonyos, hogy lehetetlen — mondják az új kutatási irány hívei — jó ellenőrzés mellett olyan új tényeket összeszedni, amelyek azt

*) *Society of Psychical Research.*

a következtetést kényszerítsék ránk, hogy az az energia-átalakulás, amit lelki életnek nevezünk, legalább bizonyos nyilvánulásaiiban az organizmus energiakészletének mellőzésével is tovább tud folytatódni valami előttünk ismeretlen forrásból táplálkozva. Ezt ma azért nem lehetetlen föltenni, mert még csak közelítő mérések sem történtek s belátható időn belül nem is történhetnek a pszichikai és a felhasznált kémiai stb. energiák összegének egyenértékét illetőleg s így nemcsak logikailag, de természettudományilag sem abszurdum föltenni azt, hogy a lelki életnek nevezett energia-átalakulás nemcsak az organizmus energiájából táplálkozik, hanem más készlet is áll rendelkezésére, mely az organizmustól független, annak felbomlásával nem szűnik meg s így lehetséges, hogy a „lelki” élet azon működésirányai, melyek ezen energiaforrásból merítettek, tovább folytathatják működésüket a test feloszlása után is.

A kutatás nehézségei.

A S. P. R. ennek a lehetőségnek eldöntését tűzte ki feladatul abból az alapföltevésből indulva ki, hogy „ha van tisztán szellemi világ s ha ezen világ valaha megnyilvánult és fölfedezhető volt, akkor nyilvánulnia kell és fölfedezhetőnek kell lennie ma is.”*) Megkezdődött a tények szorgalmas gyűjtése, a *Proceedings* és a *Journal of S. P. R.* megindult s a társaság az egyes tényekről szóló tanúságok pontos fölvételére, egybevetésére s az evidencia megállapítására saját tagjait küldötte ki közegekül, hogy az elbeszéléseket lehetőleg megtisztítsák az emberi tanúságokban uralkodó önkényes, szubjektív módosításoktól. A szorgalmas munkának gyümölcseként megjelent művek közt legfontosabb a Myers, Gurney s Podmore tollából megjelent *Phantasms of the Living*, mely a telepátiának természettudományos megállapítására törekszik és Myers idézett műve, amelyben a szerző az addig összegyűjtött tényeknek első elméleti összefoglalását kísérti meg mély intuícióval, nagy szintetikus erővel, de a természettudósra veszedelmes és túlzott merészséggel.

Maguk a részletkérdések is egész irodalmat támasztottak már az emberi tudat réteges szerkezetéről s az alsóbb rétegek közötti telepátiás közlekedés lehetőségéről szóló kísérleti kutatásoknak is szép száma áll már rendelkezésünkre, de még mindig nagyon kevés arra, hogy kétségtelen bizonyítékot nyújtson, különösen azok számára, akik nem pártatlan s előítéletet félretevő tudásvágygal, hanem az ellenkező irányú meggyőződésektől befolyásoltan, lekötötten s így előleges rosszindulattal közelednek ezen eredmények felé.

Ezek a megismerés-tárgyak annyi érzelmi elemmel vannak felcicomázva és ennek következtében annyi ténybelileg s értelmileg megalapozatlan meggyőződést táplálnak róluk az emberek, hogy nem csudálatos a természettudományi gondolkozáshoz szokott embernek velük szemben való magatartása. Annyi hazug mesét hallottunk a túlvilágról, hogy némi joggal ijed meg tőle igazság-érzésünk akkor is, mikor tudó-

*) Myers: *Human Personality and its Survival of Bodily Death*. Introduction 107. §.

mányos köntösben próbálják elbűnk állítani. De ha ezen önkéntelen magatartásunknak érzelmi eredetét megértjük is, nem következik, hogy ezt a magatartást helyesnek, tudományosnak és jogosnak ismerjük el.

Hogy ez a gondolat, a testnélküli lelki élet gondolata a maga érzelmi erejével sokszor tévedésbe ejtette a gondolkodást, abból nem az következik, hogy ellenséges indulattal, tehát előleges elfogultsággal fogjunk a tárgyalásába, mert ez ép oly alkalmatlan érzelmi elem, mint amaz volt, a különbség csak annyi, hogy ellenkező irányban visz a tévedéshez. A gondolat veszedelmességéből nem következik egyéb, mint az, hogy teljes tudományos fegyverzetben közeledjünk feléje, de elfogulatlanul. Ha amaz hiányzik, akkor babonát szövünk belőle, az értelem ellenőrzése nélkül mítosz lesz a tudományból s az adathalmazból gyermekmese. Ha emez hiányzik, ha nem vagyunk elfogulatlanok, megeshetnek, hogy elzárkózunk tőle, az értelem gyávasága és kényelemszeretete könnyen megrögzít ebben az állapotban. Meglevő világfelfogásunkba bele nem illő tények ellen hitelenséggel védekezni a legegyszerűbb dolog s az értelem tunyaságára vall, mely fél megbontani bevégzettnek gondolt alkotását.

Ahol egy csapat komolyan kutató és gondolkodó ember azt mondja: mi új tényeket gyűjtöttünk és regisztráltunk, mi azokban új természettörvényekre találtunk, ott nem lehet tudományos magatartásnak nevezni azét, aki azt mondja rá: a ti eredménytek nekem nem tetszik, mert hasonlít bizonyos csalfaságokhoz s mert nem tudom beleilleszteni az eddigi természettudomány alapján álló gondolkodásomba; ezért egyszerűen nem hiszem el tényeiteket. Az egyetlen komoly és tudományos válasz az, hogy elfogulatlan szemmel végignézzve az új tényeket, ítéletet mondok megbízhatóságukról s a belőlük vont következtetések jogosultságáról. A vizsgálódást fölöslegesnek tartó hitelenség ép oly merev, tudománytalan s értéktelen véglet, mint a babona, a kettő között vezet a józan kételkedés, óvatos vizsgálódás, lelkiismeretes kritika útja, melyet mi ezen a kutatásmezőn követni akarunk.

Az emberi személység szétbomlása.

Tulajdonképpen leghelyesebb volna a kutatásban felmerült és a következtetésekben felhasznált tények valamennyi típusából legalább egy-egy részletes példát idézni s azokon mutatni meg az emberi tudás ez új területének mai állapotát. Azonban a felhasznált tények oly sokfélék, oly kevésé rendezhetők s az első kezdetleges fölvételekben annyira hosszadalmasak és sok kereszt-tanúsággal komplikáltak, hogy csak egyetlen ténynek idézése is elfoglalná az egész teret, amit a hozzátartozó összes vizsgálatokra szánhatunk. Emiatt kénytelenek vagyunk megelégedni annak jelzésével, hogy vannak összegyűjtve ilyen és ilyen tények itt és itt s azokból ilyen és ilyen következtetéseket vont a gondolkodás. A tényekre kíváncsi olvasót utaljuk a bőséges idézetekre, melyek nyomán elég nagy adathalmazt fog találni, hogy kritikát gyakorolhasson megbízhatóságuk és jelentőségüket illetőleg.

Az első tényt — amit orvosi és pszichológiai célokra is kihasznál a tudomány — az emberi személyiség szétbomlásának esetei. Az ember lelki alkata nem oly egyszerű, mint azt a csakis a közvetlen tudat jelenségeit vizsgáló pszichológia gondolja. Ez a folytonos tudat, amiben élünk, amivel a materiális világban eligazodunk, ez csak egy része, egy legfelső rétege pszichikai működéseinknek, mely alatt vagy mögött (a tér-analógia úgyis csak metaforikus) még igen sok olyan pszichikai lefolyás megy végbe, melyek nem jutnak föl a tudat felszínére. Az elfelejtett és újra föléledő emlékek, a „fél tudatos” vagy „tudattalan” beszédek és cselekvések, az álmodás jelenségei mind utalnak erre a körülményre, de legteljesebb világításban mégis az emberi személyiség szétbomlásának jelenségei mutatták be az emberi tudatnak réteges szerkezetét.

A legvaskosabb esetek azok, melyekben önként lép föl az egyén életében egy másik tudat uralma a szervezet fölött. Az ily esetekben a „beteg” többé-kevésbé elfeledi múltját, régi egyéniségét s ezzel tökéletesen elszakad tőle, a régiről mit sem tudó új egyéniséggé válik, ami idővel megszűnhet és a réginek uralma visszatér. A sokat emlegetett esetek közül különösen érdekesek az Ansel Bourne-é,^{*)} ki második személyében A. J. Brown-nak nevezte magát s otthonát elhagyva vonatra ült, idegen városban lakást bérelt s 3 hónapig élt ott normálisnak látszó módon érintkezve az emberekkel, míg egy reggelen régi személyisége vissza nem nyerte uralmát, mikor is a közbeeső 2 hónap teljesen eltűnt emlékezetéből s nem tudta, mily módon jutott el hazulról s mivel töltötte el a két hónapot. Jamesnek és Hodgsonnak sikerült hipnózissal újra felhívni az eltűnt második személyiséget s így megtudni tőle a kontrolja alatt átélt összes eseményeket. Nagyon ismeretes Janet^{**)} klasszikussá vált esete Léonie három különböző személyével, kiket ő Léonie, Léontine és Léonorenak nevezett el s kik a hipnózis foka szerint váltogatták föl egymást. Igen tanulságos Janetnek Lucie esete is, kinek második személyét úgy szólván Janet teremtette meg és nevezte is el. Az esetek felsorolását a kimerülésig lehetne szaporítani, legyen elég itt utalni Myers *Human Personality-jében*^{***)} található ténygyűjteményre, melyek közül a legtanulságosabbak egyike Mary Reynoldsé, kinek második személyisége úgy szólván környezetének szeme előtt született, egy mély és hosszú álom után való első megjelenésekor, mely alkalommal a fiatal szomorú lány emlékezetéből minden emlék eltűnt s ugyanoly szellemi állapotban látszott, mint az újszülött csecsemő. Azonban lehetett tanítani s pár hét alatt normálisnak látszó személy volt ismét, ki azonban múltját teljesen elfeledte. Újabb hosszú álom visszahozta régi személyét, mely viszont semmit sem tudott a másodikról. Így élt a váltakozó személyiségek ellenőrzése alatt, melyek érzelmvilágban s karakterben teljesen elütők voltak s

^{*)} Először közölte a *Proceedings S. P. R.* VII. kötet 221—58. Dr. Hodgsontól. *A Case of Double Consciousness.* Kivonata Myers idézett művében I. kötet 225. A. szakasz Appendices.

^{**)} Janet: *Automatisme Psychologique.* Myers is idézi az esetet *Appendices* 230 A. szakaszában Janetnek a *Revue Philosophique* 1888 márciusi számában levő közleménye után. Lucie élete Myersben 230 B.

^{***)} *Appendices.* Ch. II. 207 A — 238 A.

kizárólagos emlékezetszakadással voltak elválasztva egymástól. Benne a két elszigetelt emlékezetláncolat két egyéniségnek felelt meg, melyek váltakozva uralkodtak egymás fölött. Lassankint, 15—20 év alatt a két állapotnak bizonyos kiegyenlítődése állott be az érzelmeket és a karaktert illetőleg, emlékezetláncul pedig a második állapoté maradt meg; csak néha derengett emlékezetében valami homályos múltnak félig elfeledett emléke, amiről nem tudta bizonyosan, hogy a tényleges átélésekre vagy csak az azokról hallott elbeszélésekre vonatkozik-e. Az esetet Janet*) után idézi Myers**); először közölték 1888-ban.***)

A kettőnél többszörös perszonalitások legismertebb példái közül való Louis Vivé†), kinek hat különböző állapotában a paralízis, az anesztézia, jellem, neveltség s a dinamometrikus adatok teljesen eltérők, de a láncolatnak, melyhez tartoztak, megfelelők s egybehangzók voltak. Anna Winsor††) esetében a hisztérikus rohamokat átélő felső tudatréteggel szemben az egészségesen maradt *subconsciens* (tudat alatti) személy a jobb kezét teljesen hatalmába kerítette, amit az alany nem is tekintett sajátjának s ami a leghevesebb rohamok alatt is védte a testet ütések, zúzódasók ellen; krízisek előtt a beteg tudta nélkül felköltötte az anyát, fékezte a hajat tépő balkezet s írásban előre bejelentette a nagyobb rohamok bekövetkezését. Az esetet dr. Barrowsnak, a beteg orvosának lelkiismeretes leírásában ismerjük két és fél évre terjedő kezeléstről. †††) A jobb kéz szerepének van itt a legnagyobb érdekessége, mely teljesen értelmes dolgokat ír, míg az alany alszik, a hozzá tartozó tudat folytonosan éber, sohasem alszik, mindenben ellenőrzi az alany cselekedeteit és lehetőleg megakadályozza, hogy szervezetében kárt tegyen.

Ilyen személy-felbomlásnak kell tekintenünk a híres watsekai csodát ††††) is, melynek ténye röviden abban áll, hogy egy egészségesnek látszó lánygyermek 14 éves korában néhány heti hallási hallucinációk, *trance*-ok és extázisok után teljesen elvesztette személyiségét és helyette egy, az ő születése előtt meghalt fiatal lánynak személyét vette föl annak tudásával, emlékeivel, karakterével s ezen pár havi *possessio* (megszállás) alatt azon elhalt lány szüleinél lakott s minden tekintetben úgy viselkedett, mint az a lánygyermek életében szokott volt.

Ez az eset a személyiség felbomlásának legkomplikáltabbjai közül való s az emberi köztudatban uralkodó vallási fogalmak és képzeletek folytán bizonyos telepatikus hatások összeszövődésével oly alakot öltött magára, mely a nem természettudományilag gondolkodó szemléelőre nézve döntő bizonyítékul szolgálhat a személyiségnek a test feloszlásán

*) *Principles of Psychology* I. köt. 381—84.

***) Myers id. mű. I. köt. 232 A. Appendices. To Ch. II.

****) *Transactions of the College of Philadelphia* April. Dr. Weir Mitchell közleménye.

†) Myers 233 A. *App. to Ch. II.*

††) Myers 237 A.

†††) Myers I. 237 A. *App to Ch. II.* Eredetileg: *Report of Dr. Ira Barrows on the Case of Miss Anna Winsor.* Kivonatban: *Proceedings of the American S. P. R. Vo. I. 552.*

††††) Eredetileg megjelent a *Religio-Philosophical Journal* 1870. évfolyamában E. W. Stevens igen lelkiismeretesnek mondott leírásában. Dr. Hodgson személyes utánjárása alapján ugyanott újra 1890-ben. Myersben 238. A, kivonat.

túl való megmaradását illetőleg. Nekünk az lesz a törekvésünk, hogy megállapítsuk, mely törvényszerűségek fölvetelére kényszerítnek bennünket az új tények s melyek azon, már fölösleges és bizonyos előítéletek miatt belekevert következtetések, amik nem a tények kényszerítő hatalmából folynak. A watseikai csoda esetében élesen szét lehet majd választani a szűkkeblűségig szigorú természettudományos álláspontot az érzelmi elemekkel kevert, mítosz felé hajló s a képzeletet szabadjára engedő felfogástól, mely a beteg gyermek új személyisége minden állításának hitelt ad, mert az támogatja érzelmileg előre megszabott teológiai fogalmait.

Az emberi tudat réteges voltáról.

Ezek után valamivel több világossággal lehet a dolgról beszélni. A személyiség szétbomlásából meglátjuk, hogyan lehet az összerakva. Állapodjunk meg abban, hogy a „tudat” szót mindég potenciális emlékezet értelmében fogjuk használni, hogy tudatosnak oly lelki elemeket akarunk nevezni, amelyek valami föltétel mellett emlékezetbe hozhatók; akkor ezekből a brutális esetekből már sejthetjük, hogy az emberi személyiségnek nemcsak a tudat felszínére kerülő elemek az alkotói, hanem az alatti rétegekben is történnek pszichikai lefolyások, melyeknek durva eseteit a hisztériások mutatják, amire egy példát mi is látunk Anna Winsornál, akinek, mialatt egész teste a beteg személyes ellenőrizése alatt volt, a jobb keze az egészséges *subconsciens* (a tudat alsó rétegei) hatalmába került s így organizmusa megoszlott a főtudat és a *subconsciens* között.

A lelki élet szerkezetét ma úgy kell képzelnünk, hogy a természetes kiválasztással bizonyos lelki elemek a felső tudatrétegbe kerülnek, a többiek pedig alatta maradnak. A normálisnak nevezett egyén tudatküszöbe állandó s a fölébe kerülő lelki élmények kontrolálják az egész szervezetet. Azonban előállhatnak oly föltételek, melyek folytán e tudatküszöb meginog, a fölötte lévő elemek lesüllyednek, az alsók fölemelkednek, máskép szólva tudott dolgok kiesnek az emlékezetből, elfelejtett dolgok újak gyanánt a tudat felszínére törnek s ezzel a személyiségnek teljes kicserélődése áll elő.

A tudatküszöbnek ezek az ingadozásai, a lelki életnek e határviillongásai a hisztériának főjellegetességei. A hisztéria pszichológiai tekintetben tulajdonkép nem más, mint a főtudat vagy akaratos tudat mezejének szűkebbre húzódása, minek következtében a felső rétegekből sok lelki elem a tudat alsó rétegeibe hull vissza s ilyformán az annyira benépesül, hogy könnyen személyiséggé szerveződhetik és az összeszűkülött főmezőt elnyomva, mint második, új személyiség úrrá lehet az organizmuson. Ilyenformán próbáljuk leírni a tények nyomán alkotott fogalmaink segítségével azokat a jelenségeket, amiket a személyiségek szétbomlása néven az imént emlegettünk.

Hogy a tudat alsó rétegei nem maradnak hatástalanok a felső tudatrétegre nézve sem, annak legnyilvánvalóbb bizonyítékai azok a *subliminalis* meggyőződések, melyeket *fixa ideá*-knak nevez az orvosi tudomány, „Elfelejtett” (t. i. a felső tudatrétegbe már vissza-

térni nem képes) rémület állandó okul szerepelhet hisztérikus rohamok keletkezésére s a hipnózissal kinyomozott s hatástalanná tett ily élmény azontúl teljesen elveszti romboló erejét, mint ezt Janetnek*) számos esete fényesen igazolja.

Az emberi tudat szerkezetének megvilágítására a metafora értékének tiszta tudatában egy sikerült hasonlatot használ Myers, a S. P. R. teoretikusa.***) Az emberi tudat mindig ismert rétegét a spektrum látható részéhez hasonlítja, melynek oldalain láthatatlan sugarak, ultravörös és ultraviola, mutathatók ki, megfelelően az emberi tudat „lát-hatatlan”, azaz alsó tudat-rétegeinek. Az emberi tudat főrétegéhez egyik oldalon az organikus működéseinkkel járó tudat alatti élmények csatlakoznak, megfelelően a spektrum ultravörös részének, a másik oldalon pedig azok a lelki elemek, amelyek a más lelkekkel való telepatikus, spirituális közlekedést közvetítik, mely működéseket Myers *supranormalisoknak* nevez el, — megfelelőleg a spektrum ultraviola részének.

A telepátia ténye és föltételei.

Ezen a helyen meg kell szakítanunk egy pillanatra Myers nyomán haladó tárgyalásainkat, hogy egy sok vitára alkalmat adó kérdést világítsunk meg, amit Myers tudottnak és elfogadottnak tételez föl, s ez a telepátia, telesztézia tényének kérdése.

A telepátián (a S. P. R. fogalmazásában) érteni akarjuk bármily fajta benyomásoknak közlését egyik elme részéről egy másik-
kal, mi az érzékszervek elismert közlekedési formáinak mellőzésével történik.***) A távolságnak, mit az elnevezés implikál, legalább akkorának kell lenni a két alany között, mely kizárja azt, hogy a per-
cepciónak bármely ismeretes módja alkalmaztassák. A S. P. R. tényei
kellő rendezésben arra a következtetésre készítetnek, hogy az emberi
lelkek között előállható ilyen természetű közlekedést fel kell vennünk,
mindaddig, míg a nevezett tényeknek más, nagyobb valószínűségű
magyarázatához, azaz inkább összefoglalásához nem jutunk. Ezen
tény elrendezést Gurney, Myers és Podmore vállalták magukra. A *Phan-
tams of the Living* a lehetőségig kontrolált tényhalmazzal fölfegy-
verkezve a telepátia bizonyosságát iparkodik megállapítani. Francia kiadá-
sához †) Ch. Richet, a fiziológia tanára a párisi egyetemen, írt előszót,
melyben eme tények tudományos értékét elismeri.

Mégis abból, hogy a tények kényszerítő hatalma mindenkit föl-
tétlenül meggyőzzön, még hiányzik valami s ez a jelenségnek mindenkor
sikerés kísérleti előállítás. A telepatikus jelenségeket, vagy mint mon-
dani szokás, a gondolatátvitelt nem tudjuk bármikor megvalósítani,
mert nem ismerjük föllépésének szigorú föltételeit. A megkapó esetek
hosszú sorának megfigyelése még mindig nem nyújtott bepillantást
ama titokzatos föltételszövevényekbe, amelyek eredményekép a tele-
patikus jelenségek előállnak.

*) *Etat mental des hysteriques.*

***) Myers. *Human Personality* Ch. II.

****) Myers id. mű. I. *Glossary: Telepathy.*

†) *Les hallucinations télépathiques* címen franciául.

Richet azonban nem kételkedik benne, hogy a kísérleti igazolás sem fog sokáig késni. Joggal panaszkodik azon, hogy ennek az igen fontos kérdésnek eldöntésével oly kevés kísérletező foglalkozik s ezt hozza fel okul arra, hogy súlyosabb bizonyítékokkal nem tudnak szolgálni, mint aminőt nyújtanak.

A telepátia kérdésének kísérleti eldöntésére célozó törekvésekből*) csak a módszert és az eredményeket említhetjük föl. Kényelmes és a számításnak jól alávethető forma a kártyák felhasználása oly módon, hogy az *agens* és *percipiens* (külön szobában) minden érzéki közlekedés kizárásával kártyát választ. Az ágens adott jelre maga elé tesz egy tetszőleges kártyát és teljes figyelmét ráfordítja, a percipiens ugyanezen jelre külső benyomásoktól lehetőleg elzárkózva próbálja készen tartani tudatát az önként érkező kép befogadására. Az így nyert sorozatok sikeres eseteinek százalékát megállapítják és összehasonlítják a sikerek valószínűség-számával. Ha amaz meghaladja és állandóan jóval meghaladja ezt, nagyszámú és minden kvalitású kísérletekre vonatkozóan, akkor már van bizonyos jogunk arra, hogy a sikeres esetekben nem véletlen összeesést, hanem valami állandóan szereplő összefüggést kell föltételeznünk,

A forma, melyet a gondolatátvitel számára választanak, nagyon sokféle lehet. Számok, rajzok, érzékletek, fájdalmak stb. átvitele mind megkísérélhető s ily kísérletekre alkalmas organizmusokkal magas percentszámhoz lehet jutni. Lehet a percipiens előleges tudtával vagy annak tudta nélkül is kísérletezni, ez utóbbi esetben nem pusztá gondolatot, de motorikus hatást célszerű átvinni, amiről az alany utólag is beszámolhat. A Gurneyben, a Thomasban közölt kísérletek sikereinek száma néha kevéssel, néha többel, de mindig meghaladja a valószínűségszámot úgy, hogy a kutatásnak ezen kísérleti része, ha magában nem is volna elég a telepátia tényének megállapítására, de a spontán esetek tanúságai mellett igen megbízható támasztékul szolgál a probléma igenleges megoldására. Adatokat található az idézett művekben elég nagy számmal,**) de nem föltétlenül kényszerítő eredménnyel úgy, hogy a kételkedésnek még mindig marad köztük útja, melyen, ha nehezen is, de még föntarthatja magát, különösen akkor, ha nagyon konzervatív és a tudományos dogmatizmus felé hajló elméből fakad. Az ily magatartással szemben a telepátiát megállapítottnak hívők azzal érvelhetnek, hogy a kísérleti kutatásban nem szabad nagyobb sikert várni addig, míg a jelenség mivoltát jobban át nem láttuk, míg föltételeit szigorúbban nem körvonaloztuk, míg a *subconsciens* (ez mutatkozik a telepátia közegéül) szerkezetébe, a benne lefolyó működések mikéntjébe jobban be nem hatoltunk. A telepátia kísérleti eseteitől ma csak annyi jogunk van sikert várni, mint lett volna egy fémtest elektromos megtöltésének sikerére várni akkor, mikor még nem ismerték a testek elektromosság-vezető és szigetelő tulajdonságát, az elektromosságnak a csúcsokon való kiáramlását és még sok más körül-

*) Gurney, Myers, Podmore: *Phantasms of the Living*. Northcote W. Thomas: *Thought transference*. Bonnet: *La transmission de la pensée*.

***) Gurney, Ch. III. *Base experimental: la transmission de la pensée*. N. W. Thomas táblázatai id. mű. 159., 160., 171., 172. old.

ményt, amelyek, tekintetbe nem véve, számos esetben megakadályozták volna a kísérlet sikerét s így a siker százaléka tetemesen alászállott volna. A telepatikus kísérletek sikertelenségeit is lehet úgy magyaráznunk, hogy nem ismerjük előállításuknak valószínűleg nagyon bonyolult feltételeit s még kevésbé tudjuk azokat tervszerűen előállítani s így előkészületeinktől, beavatkozásunktól független feltételcsoporthozalásra vagyunk utalva, melynek alkalmatlan voltát csak utólag, a kísérlet balsikeréből tudjuk meg.

Ez a magyarázat annál is inkább elfogadható, mert a felsorolt tényeket sem az emberek egyértelmű csalás vágyával, sem pedig véletlen összeeséssel kielégítően magyarázni nem lehet. Igen erős tehát a valószínűsége annak, hogy itt egy újabb távolbahatás szerepel, aminek a természettudományi gondolkodás számára semmiel sem szabad meglepőbbnek, kevésbé valószínűnek lenni a meleg, a fény terjedésénél, mihelyt elegendő tény utal az elfogadására. Ezt a távolbahatást még kísérleti adatok nem támogatják eléggé, de az önként jelentkező adatok nagy és jól ellenőrzött mennyisége, lehető ellenvetések elenyészően csekély valószínűségével együtt, mégis valószínűvé teszi e távolbahatást, ha elfogulatlan s nem ellenséges szemmel végeztük vizsgálatainkat.

A spontán esetek külső formája: egy hallucináció s egy neki megfelelő tény időbeli összeesése. Típusa ez. X nyugodtan végzi napi foglalkozását, nem gondol Y-ra, nem aggódik miatta és jó egészségi állapotban van. Megjelenik előtte Y fantazmája vagy Y hangját hallja, vagy álmodik róla. Az órát, melyben ez történt, megjegyzi magának s később megtudja, hogy Y ugyanabban az időben valami nagy krízisen ment át, életveszélyben volt, vagy meghalt.

Ha ily esetek elég gyakoriak és egyértelműek, akkor felébredhet az a gondolat, hogy „oki” összefüggést állapítsunk meg a két jelenség között. Minden ténybeli okság ilyen természetű, azaz sohasem több, mint egymással minél többször összeeső jelenségek összetartozása. Ha ma naplementekor láttam egy autóbilét, nem állapítok meg oki összefüggést a naplemente és az autóbilét között, mert sokszor láttam naplementét autóbilét nélkül és autóbilét naplemente nélkül. De naplementét piros égélj nélkül már sokkal ritkábban láttam, azért ezek együttlétét oki összefüggésnek mondom és közbeeső részletokok láncolatával ki is tudom tölteni. Az igazmondó hallucinációk esetében azt a kérdést kell eldönteni tehát, hogy az összes előforduló hallucinációk számának elég nagy percentje esik-e össze egy megfelelő objektív ténnyel és tudunk-e köztük részletokokból font láncolatot elhelyezni. Mindezt pedig megelőzi az, hogy magának az összeesés egyes tényének hitelét kétségen kívülnek lássuk.

Az ágens lelkiállapotát nem lehet kitudakolni, mert az rendszeren meghal. A percipiens részéről megbízható az elbeszélés, ha*) az alany a) rögtön (a teljesedés előtt) felírta s az írás megvan, b) rögtön közölte másokkal s ezektől egyértelműleg tudjuk, c) miatta cselekedett s ezt több tanú révén tudjuk. Kiseb az evidencia, ha az írás megléte ugyan igazolt, de nem láthatjuk; akiknek az alany elbeszélte,

*) Gurney: id. mű. *Critique générale des témoignages relatives a la télépathie spontanée*. Ch. IV.

meghaltak. Még kevesebb a tanúság értéke, ha az alany csak az objektív tény hírének vétele után nyilatkozott a hallucinációról.

Az ily alapon értékük szerint sorozott tények közt is nagyon sok a jól ellenőrzött, becsületes elbeszélés és teljesen igaza van Gurneynek, mikor azt mondja, hogy a telepátia elvetésével ránk kényszerülő föltevések összege sokkal lehetetlenebb, pontosan szólva, kisebb valószínűségű dolog a telepátiánál.

Gurneyék idézett munkájában lehetőleg osztályozottan vannak felsorolva a telepátia spontán megnyilatkozásának tényei.*) Az álom kedvező feltétel a telepatikus hatások megnyilvánulására s az álombéli szubjektív értesülés eléggé gyakori is, s az ilyen jelentőségű álmok az összes tanúságok egybehangzó vallomása szerint a rendes, napi álmoknak elmosódó bizonytalanságával szemben nagy intenzitással, eleven-ségükkel és speciális tartalmukkal tűnnek ki. Legkedvezőbb lelki-állapotnak mutatkozik azonban az álom és ébrenlét közötti, az úgynevezett *sleep-waking* állapot, melyben leggyakoribbak mind a szubjektív, mind az igazmondó hallucinációk.

A föellenvetés, amit e tények vizsgálatánál tekintetbe kell vennünk, az a véletlen összeesések elmélete.**) Meg kellene vizsgálni azt, hogy mekkora a valószínűsége annak, hogy egy hallucináció egy halálesettel (mert ez a leggyakoribb objektív része az összefüggésnek) összeesék. Ehhez azonban tudni kellene, hogy adott népességben hány hallucináció-eset és hány haláleset fordul elő bizonyos idő alatt. Az utóbbi szám minden kultúrállamban rendelkezésünkre áll, de az előbbire úgy szólván semmiféle adatgyűjtés nem történt.

Hogy ebben a kérdésben csak némileg is tájékozódást nyerhessenek, Gurney kérdőíveket bocsátott közre, melyekben azt a kérdést vetette fel, hogy a legutóbb lefolyt tizenkét évben volt-e a válaszadónak hallucinációja vagy nem? A beérkezett 5705 válasznak s a megfelelő halálozási arányszámoknak tekintetbe vételével Gurney valószínűség-számítással arra az eredményre jut, hogy egy hallucináció s egy haláleset véletlen összeesésének valószínűsége elenyésző csekély, ezt a tényleges összeesések száma magasan felülmúlja s így míg valaki más adatokat nem talál, a véletlen összeesések elmélete tarthatatlan.

Azt a meggyőződést azonban már most száműznünk s a köztudatból lehetőleg irtanunk kell, hogy a telepátiának, vagyis az emberi lelkek távolba hatásának ténye miszticizmust és pl. a természettudományi vagy akármelyik monizmusnak megtagadását hozza magával. A következő közleményben látni fogjuk, hogy a telepátia éppen olyan jól beleilleszkedik a monista, mint a dualista világfelfogásba, sőt ki fogjuk mutatni egész általánosságban, hogy nincs olyan tény, s nem is fordulhat elő soha oly tény, ami akár a monista, akár a dualista részére végérvényes, döntő bizonyosságul szolgálhatna. És ennek kimutatása igen fontos dolog, mert új tények elfogadásának s az azokon való

*) *Transmission des idées et des images*. Ch. V. *Transmission des émotions et des tendances du mouvement*. Ch. VI. *Rêves*. Ch. VII. *Etat intermédiaire au sommeil et à la veille*. Ch. VIII.

**) Ch. X. *Theorie de la coincidence fortuite*.

továbbhaladásnak mindenkor legfőbb akadálya volt az, hogy az emberek nem tudván beleilleszteni őket régi világkoncepciójukba, nem akarták azokat tudomásul venni. Ha egyszer az emberek véglegesen belátnák azt, hogy semmiféle új tény nem viheti dűlőre a monizmus és a dualizmus vitáját s hogy e két felfogás közötti választás végeredményben mindég egyéni temperamentum kérdése marad: akkor nem zárkózának el olyan féltékenyen a szokatlan tények vizsgálata s az azokból vont következtetések elől.

Hisztéria és génusz.

Az eddigiekben az emberi személyiség szétbomlásának eseteiből legalább nagy vonásokban *subconsciens* működésekre vontunk következtetést, némi bepillantást nyerve az emberi tudat réteges szerkezetébe. Mielőtt erre részletesebb és magyarázóbb jelenségeket vettünk volna elő, néhány szót szenteltünk a tudat alatti rétegek közlekedés-módjának, a telepátiának megemlítésére s a rávonatkozó adatok bizonyító értékének indikálására.

Most folytatjuk Myers nyomán a tudat alatt lefolyó jelenségek további formáinak tárgyalását. A hisztériával szemben Myers a génusznak ad igen érdekes értelmet, amivel Lombrosoval a legélesebb ellentétbe kerül. Myers szemében a génusz a hisztériának ellentéte olyan értelemben, hogy míg a hisztéria a tudatmező szűkülése s a tudat alatti élmények szaporodása, esetleg személyiséggé szerveződése: addig a génusz a *supralitninalis*, vagyis az akaratos tudatnak tágulása, kifejtettebb kontrolja a tudat alsó rétegeinek adatai fölött. A génusz megnyilatkozásának pillanatai, a lángész váratlanul felötló s eredetükben tovább nem nyomozható termékei tulajdonkép nem egyebek, mint a tudat alsó rétegei egy-egy elemének váratlan feltörései a tudat felszínére, mely alatt a *subconsciens* eddig kinyomozhatlan aknamunkája foly. A fejszámolás monstrumai, akik gyermekkorukban a legösszetettebb műveletek eredményét pár pillanat alatt képesek kimondani, sohasem végzik el tudatosan a kívánt számításokat. Az egész munka a tudat alatt foly le s a végeredmény felnyomul a tudatba. Ezt az összes ily számoló monstrumok megerősítik állításaikkal, kik mind úgy nyilatkoznak, hogy ők sohasem végzik el az illető számműveletet, hanem a figyelmes meghallgatott kérdés után bizonyos számú pillanatok múlva egy szám jelenik meg tudatukban azzal az ellenállhatlan meggyőződéssel kísérve, hogy ez a szám a kívánt eredmény, ami rendszeren be is válik.*)

A költők, a művészek ihletett pillanatai mind *subconsciens* felötlések (*subliminal upnishes*) állapotai; az eredetük oly misztikus az azokat átélő egyén számára, hogy mindenkor hajlandó volt az emberiség azokat az egyéntől független, tőlük különálló intelligenciáknak, múzsáknak, isteneknek tulajdonítani.

Myers mindezeket nem oly értelemben mondja, mintha minden *subconsciens* felötlés ihletett pillanat volna. Az alsó tudatréteg adatai ép oly változó értékűek a mi emberi szempontjaink szerint, mint a felső tudatrétegé, azonban vannak köztük oly megismerések, melyek ha fel-

*) Myers id. mű. I. köt. *Genius* Ch. III. 309. szakasz.

jutnak a felszínre, nagyértékűek s a tulajdonosukat lángésszé teszik. A tudat alatt lévő működések ily termékenyítő hatását megértjük némi-
leg, ha meggondoljuk, hogy összes „elfeledett” emlékeink, féltudatosan
átélt élményeinknek óriási tárháza az, melyek közti összefüggések és
számtalan ismeretlen működések eredményeképp sokkal nagyobb való-
színűséggel állhatnak elő azok a megkapó eredmények, mint a lelki
élet ekonómiájával nagyon is szűkre szabott felső tudatréteg elemei-
nek játéka folytán.

Ezen ismeretlen összefüggések eredőjéül kell tekintenünk a zene-
szerző váratlanul felötülő melódiáit, a költőnek kéretlen, keresetlen elő-
nyomuló verstörédekeit, a matematikai problémáknak sokszor hosszas
munkával hasztalan üldözött s egyszerre spontán felötülő megoldásait.

Így kerül ellentétbe Myers Lombrosoval, kinek szemében a lángész
degeneráció. Myers épen ellenkezőleg a legmagasabb eddig elért fej-
lődési stádiumnak tartja oly értelemben, hogy míg az akaratos tudat-
mező megszűkülése hisztéria alakjában jelentkezik s az átlagos egyén
a hisztérikusnál nagyobb kontrollal rendelkezik tudatjelenségei fölött,
akaratos tudatmezeje tágabb: addig vannak oly egyének, akik az
átlagnál nagyobb ellenőrzéssel rendelkeznek tudat alatti élményeik
fölött, akaratos tudatmezőjük a gyakori *subliminalis* felötlések miatt
tetemesen tágabb az átlagénál. Myers ezt tartja a fejlődés irányának s
állítja, hogy fejlődő faj normájául annak legmagasabb fokon álló ele-
meit kell tekinteni s így számára a lángész az emberi fajnak irányt
jelölő normálisa. Állítja, hogy az evolúció az emberi tudat ultraibolya
részének növekedése s az ultravörös rész fogyása; metafora nélkül
szólva a fejlődésben az emberi lélek mindinkább tudattalanba sülyeszi
az organikus működésekkel a materiális világban való eligazodással
járólelki élményeket s mindinkább uralmat nyernek a *supraliminalis*
élmények, fogékonyabbá válik a telepatikus hatások, szubliminális fel-
ötlések befogadására s az akaratos tudatrétegbe való juttatására. A
barlanglakó ember lelki élete alig volt több, mint vegetatív élmé-
nyeinek pontos követése, a lángész pedig ezeknek végtelen fogyatékos
tudatával (étkezni elfelejtő alkotók) tör mind nagyobb uralomra a
lelki élet ultraibolya rétege felé. Mindennek azonban akkor sikerül
majd tisztább és pontosabb értelmet adnunk, mikor a következő közle-
ményben Myers egész világfelfogását fogjuk megismertetni és meg-
kritizálni.

Az álmok. A hipnózis.

A következő tényosztály az álmoké. Az álom a *subconsciens*
rendszeres föllépése. Az emlékezetünkben maradt álmokat egy kényel-
mes térmetaforával a felső tudatréteggel szomszédos rétegekből való-
nak lehet mondani, míg az elfeledett és hipnózis nélkül kinyomozhatatlan
álomjelenségeket mélyebb rétegekből származtatjuk. Ezek a térmeta-
forák — hogy jelentőségükkel egyszer s mindenkorra végezzünk —
nem akarnak egyebet jelenteni, mint azt, hogy tudatéletünk különböző
emlékezetsorozatokat összeszövődésének eredménye, hogy azok egymásra
hatásával bizonyos, a felszínre került elemek alkotják közvetlenül ismert

tudatéletünket; a lelki élmények e sorozatából bizonyos módszerekkel (hipnózis) ki lehet szakítani az egyént s az organizmust lehet oly állapothoz juttatni, hogy az önként tudatosná nem váló elemek váljanak tudatosakká amazok helyett és használhassák a közlekedés közegéül az emberi beszédszerveket, írástudást, arcjátékot. Az ily, mesterségesen előhívható élménysorozatokat mondjuk a tudat „alsóbb” rétegeinek s aszerint nevezzük mélyebbeknek vagy felsőbbeknek, amint könnyebb vagy súlyosabb hipnózissal lehet-e őket hozzáférhetővé tenni.

Az álomban átéltek hipnózisban emlékezetbe hozhatók s azért ugyanazon *subconsciens* rétegek adatainak tekintjük őket, mint a hisztériás személyfelbomlások, a lángész adta szubliminális fölültek s a hipnotikus extázis jelenségeinek adatait. Annál is inkább tehetjük ezt, mert az álom kedvez a személyfelbomlásnak, a lángész ötleteinek (remekműveiket megálmodó művészek, problémák megoldásait megálmodó tudósok), a telepátiának. Az igazmondó, azaz telepatikus álmoknak oly nagy tömege gyűlt már össze, hogy ebben a kedvező, előmozdító hatásban nem lehet kételkedni. Elég utalni Myers gyűjteményére*) és Gurneyék ezekkel részben közös adataira, mik a *Proceedings és Journal S. P. R.* lapjain kívül egész sereg orvosi archívumban láttak napvilágot.

Az éber személy a földi élet ügyeiben szerez jártasságot és tart készen bennünket az ott előforduló jelenségekkel szemben való viselkedésre, mint Myers mondja, ez lelki életünknek a *planetary* oldala. Az álomban, hipnózisban felülkerekedő tudat a kozmikus oldala szellemünknek, mi Myers szerint még összeköttetésben tart a többi szellemekkel és ezen kapcsolatról kedvező föltételek mellett mint telepatikus egymásrahatás tesz bizonyosságot.

Ebben a felfogásban s a benne való megerősödésben nagy segítségül szolgálnak a hipnotizmus tényei. A pszichológiai kutatásnak ez a módja a tudat alsó rétegeinek vizsgálatai közt az egyetlen, ami — hogy úgy mondjam — szalonképessé lett az orvosok és természetkutatók társaságában s így legnagyobb tényhalmazzal rendelkezik. A tárgy oly óriási, s oly feldolgozatlan, hogy a legkevesebb részletezési vágy végtelen fejtegetésekbe visz. A hipnotikus *trance* ma eléggé elfogadottan nem más, mint fokozott alvás. Maga a hipnózis fokozott *subliminalis vitalisatio*, azaz a tudat alsó rétegeinek fokozott uralma az organizmuson. A szuggesztió a *subliminalis* énnel sikeres fölhívása. Úgy látszik, mintha az emlékek rétegekbe sorozottan emlékezetláncokat alkotnának, melyeket bizonyos föltételek összebonyolíthatnak s felforgathatnak. Ezek a rétegek a hipnózis mélyítésével érhetők el s ezen a módon nyomozva a lelki életnek eddig elrejtett jelenségeit, új törvényszerűségeket s ezzel együtt új ható eszközöket találunk, melyekkel beleavatkozhatunk az emberi organizmus rendetlené vált működésébe.

A hatások mikéntjét nem sejtjük, az előidézett organikus változásokat, melyeken át a szuggesztió hatása érvényesül, nem lehet megfigyelni, mindössze egy nagy halom, rendezetlen tény ismerünk. Tudjuk, hogy hipnotikus állapotban nyert szuggesztió képes átalakítani az embe-

*) Id. mű. I. köt. Appendices to Ch. IV. 407 A.—429 F. és id. mű Ch. VII. Réves 97—115.

rek fizikai és morális tulajdonságait, képes fájdalmakat kiküszöbölni, szervi bajokat megszüntetni stb., melyek mind körülbelül emlékeztet-tisztításnak volnának nevezhetők, amennyiben nem mások, mint bizonyos múlt elemek letiltásai. A perceptív képesség hihetetlen finomságig növelhető vele, figyelem, akarat, karakter módosítható általa és Myers nem tartja nagyon messze levőnek azt az időt, mikor a hipnózis eszközeit úgy fogják alkalmazhatni, hogy az ember önszuggesztióvá fejlesztett kontrolja morális és fizikai javára legyen. Nem mintha bárkit lehetne lángezzzé hipnotizálni, de mihelyt eléggé fogjuk ismerni azokat a föltételeket, melyektől a tudatrétegek elhelyezkedése s azoknak a szervezet fölött való kontrolja függ, akkor semmi sem fogja többé útját állni az igazi karaktergyógyításnak, értelemgyógyításnak legalább is oly fokig, hogy minden egyes ember az ő pszichikai föltételei közt lehetséges legmagasabb fejlődési fokra juthasson.

Mellőzve az ilyenfajta utópiákat, csak annyit jelezzünk még Myersnek a hipnózisra vonatkozó felfogásáról,*) hogy az nem egyéb, mint a személyiség álomfázisának kifejlesztése, műálom, mely egyrészt fokozhatja a szervezetnek az ultravörös tudatrész felé eső regeneratív tehetségét, másrészt az ellenkező oldalon segít az úgynevezett szupranormális jelenségek föltételeinek előállításában, telepátia, telesztézia**) bekövetkezésében.

Szenzórikus és motorikus automatizmus. A possessio. (Megszállás.)

Az ilyen jelenségek azonban a hipnózis eszközeinek használata nélkül, önként is előfordulhatnak. A szenzórikus és a motorikus automatizmus jelenségei az eddigieknél még súlyosabb bizonyítékot nyújtanak arra, hogy szakadatlan *subliminalis* működéseket tételezzünk fel az ember lelki életében. Ezek a tények még világosabbá teszik számunkra azt, hogy az a felső tudatréteg, amelynek jelenségeivel az eddigi pszichológia kizárólagosan foglalkozik, a lelki életnek csak egy kiváltságos részlete, amihez legkönnyebb hozzáférünk s így legjobban ismerjük.

Az álom, képzeleti kép, lángezz inspiráció felfokozódhatik hallucinációvá s az így származott jelenségeket foglaljuk össze a *sensoricus automatismus* neve alatt. Igen érdekes formája a kristálynézés, ami abból áll, hogy az alany üveggömbbe, tükörlapra vagy tintacseppbe néz, míg bizonyos idő múlva ott képeket nem lát.***) A látottak s általában a szenzórikus automatizmus esetei között igen sok az igazmondó, melyben az érzéklet tartalmának objektív tény felel meg. A telesztézia, *clairvoyance* jelenségei mind ide tartoznak, melyben az alany részéről úgyszólván pszichikai kirándulás történik, amennyiben ő a normális percepció eszközeivel, az érzékekkel el nem érhető eseményeket néz végig tisztán a tudat alsó rétegeiből eredő hatások közvetítése segítségével.

*) Id. mű IV. Ch. *Hypnotism*.

**) Percepció távolból, nem az érzékek útján.

***) N. W. Thomas, *Crystal-gazing*.

A motorikus automatizmus*) jelenségei a mozgásoknak kontrollálhatóbb és tanukkal igazolhatóbb voltánál fogva sokkal jelentékenyebbek a természettudományi kutatás szempontjából, mint a szenzörikusé. Ide tartoznak mindazok a jelenségek, melyekben az alsó tudatréteg élményei írásban, beszédben vagy bármily motorikus úton jelentkeznek. A spiritiszták irómédiumai kifejlett motorikus automatizmussal rendelkező egyének, akiknek tudat alatti élményei a gyakori megnyilvánulás lehetősége folytán személyekké szerveződnek, melyek különböző nevet adnak maguknak s befolyásoltatva az alany vallási fogalmainak minémiségétől, különböző elhalt személyek nevében beszélnek s lehetőleg magukra veszik azoknak a beszédmódorát, karakterét. Hogy ezeket a kijelentéseket olyan könnyen idegen intelligenciáktól származóknak gondolják, az abból magyarázható meg, hogy a *subconsciens* személyek az alannak teljesen elfeledett emlékeivel is operálhatnak, egyszer hallott, idegen nyelvű szöveget is idézhetnek, sőt más személyektől eredő telepátikus hatásokat is nyilváníthatnak. Ha mindezeket meggondolva tekintünk ezekre a jelenségekre, akkor nem fogjuk azokat oly könnyen „másvilági” üzeneteknek tartani. Mégis ez a tény sorozat főtámasztéka annak a hitnek, hogy a lelki működések a test feloszlását túlélnek és valósággal ezek között vannak a legnehezebb esetek a testnélküli intelligenciákat tagadó elmélet számára. A nehézségek mindamelllett nem leküzdhetlennék és ezeket a tényeket is be lehet illeszteni a természettudományi világfelfogásba, ha megengedünk bizonyos föltevéseket, melyek ama világfelfogással ellentétben nem állnak s az új tények folytán reánk kényszerítődnek.

A motorikus automatizmus kifejlettebb formája a megszállás, ami tulajdonkép nem más, mint az egész szervezetet állandóan lefoglaló s minden nyilvánulásformát hatalmába kerítő motorikus automatizmus. A *subconsciens* személy néha az utolsó részletig magára öltve valami elhalt személy karakterét, felülkerekedik, úrrá lesz az organizmuson és ezzel a szervezethez tartozó régi egyéniség helyébe új látszik költözni.**)

A megszállás a tudat alatt lefolyó küszöbeltolódások legkifejlettebb esete. Előzménye *trance*, mely alatt a csere végbemegy. Vannak esetek, hogy a testen több személy osztozik, melyeknek fő ismertető jele az egyéni emlékezet. A személyfelbomlás a hisztériában ily ideiglenes megszállásnak tekinthető. A géniusz az eddig elért legmagasabb fokú *self-possession*. Az álom is a megszállásnak alsórendű formája. A megszállás sokszor oly kifejezetten nyilvánítja elhalt személyek összes tulajdonságait, hogy a környezetben azt a hitet támasztja, miszerint az illető megholtnak elköltözött szelleme tért vissza s az ilyen esetek a testetlen intelligenciákban való hitnek erős forrásai. Ha a *trance* vagy possesszió valami ú. n. szellemvilágba visz, akkor az extázis állapota áll elő.

Mindezek a tények ma mind több és több embert foglalkoztatnak a megfigyelés, a kísérlet, az okoskodás eszközeivel. A természettudományokból népszerűvé lett mechanikai világfelfogás elég erős akadályt gördít az útba, de a munka halad. A mindent mozgással magya-

*) *Motorautomatism*. Myers id. mű. 81 old.

***) *Watseka-wondcr és Ch. IX. Esetek 900 A-tól.*

rázó vagy legalább magyarázni akaró természettudományi dogma már nem lesz hosszú életű. A tudomány már belátta ennek a vállalatnak képtelen voltát, majd be fogja látni a köztudat is lassan. Ma még nem sokan tudják, hogy még a hőt sem lehet mozgásjelenségekke gyúrni, az elektromosságra vonatkozó mozgásméletek terén pedig a legteljesebb sokértelműség uralkodik. De majd elterjed lassan mindez s megcsökken vele a thalesi vágy, magyarázni mindent egyből s a dogma pajzsa mögé vonulni, csakhogy sikerüljön. A következő közleményben felsoroljuk az e tényekből folyó nehézségeket, ismertetjük nyers elméletét s a mai természettudomány világfelfogása alapján ítéletet mondunk ez elméletről; és ezzel kapcsolatban megfelelünk arra a kérdésre, van-e a tényeknek ereje arra, hogy a lélek halhatatlanságát igazolják vagy megtagadják?

Dienes Valéria.

